

МЕДИЧНА ЛЕКСИКА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ І СОЦІОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Каменська Т. Г.

*доктор соціологічних наук,
професор кафедри суспільних комунікацій та регіональних студій
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

Звернення до теми активного впровадження і застосування медичної лексики не лише в соціально-комунікативному середовищі, але і в цілому в соціогуманітарній науковій галузі, є логічним продовженням наукової рефлексії на те, які проблеми, пов'язані з тілесністю, люди (як елементи соціальної системи) періодично вирішують або, навпаки, для себе створюють.

Більш ранніми свідченнями сполучуваності тілесності і соціальності служать безпосередньо позитивно-біологізаторські корені соціології, наприклад, в особі Г. Спенсера, який вказував на аналогічні подібності громадського устрою з живими організмами. Продовженням цієї точки зору була, хай що й не зовсім приємно характеризує людство, теорія соціал-дарвінізму. У ній відобразилось визнання того, що в соціальних стосунках представників виду *homo sapiens* можуть домінувати несвідомо-тілесні, майже тваринні інстинкти, моделі поведінки, яка також близька і теорії біхевіоризму. Треба відзначити, що в період трансформації українського суспільства в західну ліберально-демократичну систему цінностей і стосунків для наших вітчизняних соціологів було свого роду одкровенням, що біхевіористський підхід легально застосовується на заході під час досліджень низки соціальних шарів і груп – наркозалежних та інших соціально-депривованих.

В унісон з теорією конструктивізму та її прикладного аспекту – соціоінженерною діяльністю – з'являється слово в науковій фантастиці «кіборг» (кібернетичний організм) як синтез неприродного з «високоорганізованою живою матерією». Як завжди, фантастичні інновації впритул наближаються до реальності. В результаті, наприкінці нашого аналізу, ми повернемося до нього.

Також в історії розвитку соціоінженерної діяльності (як науково-практичної міждисциплінарної діяльності) вказується на такі загальні для медицини і соціології процеси, як поява наприкінці XVIII століття клінічної медицини (як початок гуманного ставлення медиків до людських страждань) і клінічної соціології. Цей напрям знаменує початок діяльності державних інститутів та інших громадських

структур стосовно соціальних патологій. Починаючи з кінця XIX століття оформлюється клінічна соціологія як напрям соціоінженерної діяльності на стику прикладної соціології, соціальної психології та соціальної роботи. Таким чином, в соціологічному категоріальному апараті починає поступово застосовуватися медична лексика. У результаті, наразі вже побудована послідовність: першою оформлюється «історія тіла», потім «філософія тіла», «антропологія тіла», «психологія тілесності» і «соціологія тіла» [1], «соціологія тілесності», «соціологія сексуальності».

Слід зазначити, що в соціології радянського періоду практично не спостерігалось ані лексичної, ні фактологічної медико-соціологічної інтеграції. Але зі зміною державного статусу нашої країни в 90-ті роки минулого століття, з поляризацією суспільства на «багатих» і «бідних», з розвитком кібернетичної техніки, українські соціологи, частково наслідуючи західних колег, частково стикаючись з реальною потребою в медичних термінах, починають включати їх у свій науковий соціологічний дискурс.

Можна простежити відносну послідовність появи у вітчизняній соціології такої лексики і спробувати проінтерпретувати специфіку затребуваності соціологією цієї медичної лексики.

Прихід із західної соціології в нашу науку про суспільство соціоінженерної діяльності привніс до наукового соціологічного дискурсу вже згадану «клінічну соціологію» з її предметом дослідження – «соціальними патологіями». Серед «соціальних патологій» на рівні медичного діагнозу визначаються категорії людей з «пост-травматичним синдромом», «предсуїцидальним синдромом», з різного роду «адиктами» (залежностями). А в якості захисту на соціальному рівні з'являється така властивість як «соціальний імунітет».

На кінець XX – початок XXI століття актуалізується (швидше, як привнесена із західної соціології) проблема навколо «толерантності/інтолерантності» в суспільстві. Толерантність від лат. *tolerantia* – терпіння, терпимість, у тому числі і медико-біологічне значення як «повна або часткова відсутність імунологічної реактивності організму». Мимоволі встановлюється суперечність у використанні медичної лексики, що насторожує. З одного боку, для суспільства важливим є «соціальний імунітет», і при цьому, з іншого боку, суспільству пропонується посилити «толерантність» як роботу із зниження цього соціального імунітету.

Толерантність понад усе є актуальною по відношенню до таких типів стосунків, як міжрасові, міжетнічні і міжнаціональні. Особливого значення набуває толерантність в міжстатевих та міжгендерних стосунках. Слово «гендер» замінює медико-біологічне позначення

слова «стать» на адаптовану під соціальний контекст нову лексичну одиницю – позначення тілесної поведінки, що звільняє людину від природного набору статевих властивостей, функцій та атрибутів з наступними змінами у відчуттях. У зв'язку з цим соціологія отримує такі категорії як «транссексуальні тіла» та «трансгендерні тіла». Як підсумував (з робіт М. Фуко, О. Дугласа) О.М. Пивоваров, тіла урізноманітнюються ще й на такі: «об'єктивоване «тіло-яке-у-нас-є» (a body-we-have); «тіло-яким-ми-є» (a body-we-are) і «тіло-яке-ми-робимо» (a body-we-do)». У цьому ракурсі тіло, що протиставляється розуму, сприймається як об'єкт прикладання влади та контролю з боку численних соціальних інститутів та дискурсивних режимів» [2].

Що до «тіла-яке-ми-робимо» (a body-we-do), то для визначення цього процесу люди підбирають лексику по за медичним дискурсом, а скоріш зі спорту. Спостерігається тенденція – уникати назв косметичних операцій з тілом (тільки як що «жовта преса» не використовує це в своїх цілях по відношенню до відомих персон). Також не вживається визначення «кіборг», яке зі слів медиків, сьогодні може належити багатьом людям, яким вживлено штучні імплантанти в серце, в суглоби, навіть зубні протези. Люди з такими «придбаннями» намагаються скривати, замовчувати ці факти. Їм хочеться, щоб їх покращений стан тіла сприймався як природній феномен.

Слід зазначити, що недавній період пандемії COVID-19 не був відзначений появою нових міждисциплінарних (між медициною та соціологією) словотворів за винятком жаргонізмів, що недовго проіснували: коли прихильники жорстких обмежувальних заходів називали своїх противників «ковід-ідіотами», а ті гордо іменували себе «ковід-дисидентами». Це показує, що навіть глобальна пандемічна подія тривалого періоду не справила в суспільстві істотних соціальних змін. Ізоляція утримала соціальний організм у колишніх формах та з колишнім змістом (як що за термінологією Г. Зімеля). А для змін у соціальних відносинах необхідна особистісна свобода та умови широкого доступу до інформаційних технологій.

Факт збільшення обсягу медичної лексики в сучасних комунікаціях і в науковій соціологічній лексиці може відображати збільшені загрози для цілісності людської особистості як біосоціального суб'єкта. До розладів розщепленої свідомості активно прирошуються ще й акти розладів із тілесністю.

Окремо ще залишаються медикаментозні та оперативні втручання зі змін біологічної статі та феномен «чипізації».

Література:

1. Пивоваров А. М. Социология тела в поисках своей идентичности: анализ исследовательских программ. *Социологический журнал*. 2019. Т. 25. № 4. С. 9–27. DOI: 10.19181/socjour.2019.25.4.6814
2. <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiologiya-tela-v-poiskah-svoey-identichnosti-analiz-issledovatelских-programm>

ВІДМІННОСТІ МІЖ ЗАГОЛОВКОМ НОВИНИ ІНФОРМАЦІЙНОГО АГЕНТСТВА І ГАЗЕТНИМ ЗАГОЛОВКОМ НОВИНИ

Мазаний В. С.

*доцент кафедри соціальних комунікацій
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Завдання газетного заголовка: заінтригувати читача і змусити його перейти до ознайомлення із новиною – і лише тоді він дізнається її суть. Така загадковість досягається нерідко пропуском головних членів речення – мовляв, хай читач здогадається, про що новина, занурившись у її текст. Наприклад, про що газетний заголовок «У Києві – «Старий і море»? Про виставу? Про книгу? Про фільм? Про картину? Читач може дізнатися лише тоді, коли прочитає текст.

У новині інформаційного агентства заголовок має такий вигляд:

У Києві відбулася прем'єра вистави «Старий і море» за п'єсою Хемінгуей

Тут чітко повідомлено про те, що відбулося. Заголовок інформаційного агентства дає можливість зрозуміти суть події. Газетний же ніби загаємничений. І не завжди розгадка криється у першому чи другому реченні тексту – заголовки газетних новин автори «черпають» зі смислових масивів, що концентруються у будь-якій частині текстів, – на початку, всередині їх чи у прикінцевих або навіть фінальних фразах.

У новинах інформаційних агентств заголовки впливає тільки із ліду. І ніколи – із саблідю або бекграунду, адже в цих частинах повідомляють додаткові, неосновні обставини події за принципом зниження їх важливості.